

nijvertijd

Beste en trouwe lezer,

Het zou zo maar kunnen dat u behoort tot de best geïnformeerde inwoners van Deventer! Zeker wanneer de industriële geschiedenis ter sprake komt; u las immers al sinds 1997 de Nijvertijd. Twee keer per jaar nam de SIED u mee in de geschiedenis van de industriële bedrijven en bedrijfstakken in Deventer en omstreken. De combinatie van aansprekende vormgeving, zorgvuldig gekozen beeldmateriaal, door Theo de Kreek en anderen gemaakte foto's, en natuurlijk diepgravende en zeer leesbare artikelen heeft met 50 edities een grandioos overzicht van ons industrieel erfgoed opgeleverd.

En nu ligt het laatste nummer van de Nijvertijd in deze vorm voor u. Stoppen met de Nijvertijd was geen gemakkelijke beslissing; het blad werd goed gelezen, en elk half jaar de Nijvertijd in de bus zorgde voor een goede band tussen de SIED en haar vrienden, donateurs en relaties. Maar de realiteit is dat vrijwel alle industriële bedrijven of bedrijfstakken in Deventer en omstreken beschreven zijn! Een prachtig resultaat.

De SIED laat u niet in de steek en beaadt zich op nieuwe manieren om kennis en informatie met u te delen. Erfgoed betekent vooral kijken naar de

toekomst: wat komt er nog op u en ons af aan erfgoed en hoe verbinden we deze onderwerpen aan nieuwe communicatie-uitingen?

In afwachting van deze nieuwe start vroeg het bestuur de werkgroep Communicatie nog één nummer te maken. Dit vijftigste nummer vormt de afsluiting van een reeks en is tegelijkertijd een eerbetoon aan al die vrijwilligers van de SIED die jarenlang op deskundige wijze Nijvertijd maakten. U krijgt een welverdiend kijkje in de Nijvertijdkeuken: Heleen Janszen, lid van de werkgroep, blikt met de redactie terug. Heleen interviewde ook Gerda de Jong, die ervoor zorgde dat het blad bij u en zo'n 350 andere lezers in de brievenbussen kwam. Licht weemoedig, maar vooral vol vertrouwen in het moois dat komen gaat zeg ik u, lezer: veel leesplezier en we houden contact.

Mirjam Sweijd, voorzitter SIED

PS.

Er zijn mensen die - zoals echte erfgoed-collectieën betaamt - alle nummers van Nijvertijd bewaard hebben. Mocht u wat later zijn aangeschoven, dan kunt u alle onderwerpen die sinds 1997 aan de orde kwamen nog eens digitaal de revue laten passeren op onze website www.sied.nl/publicaties

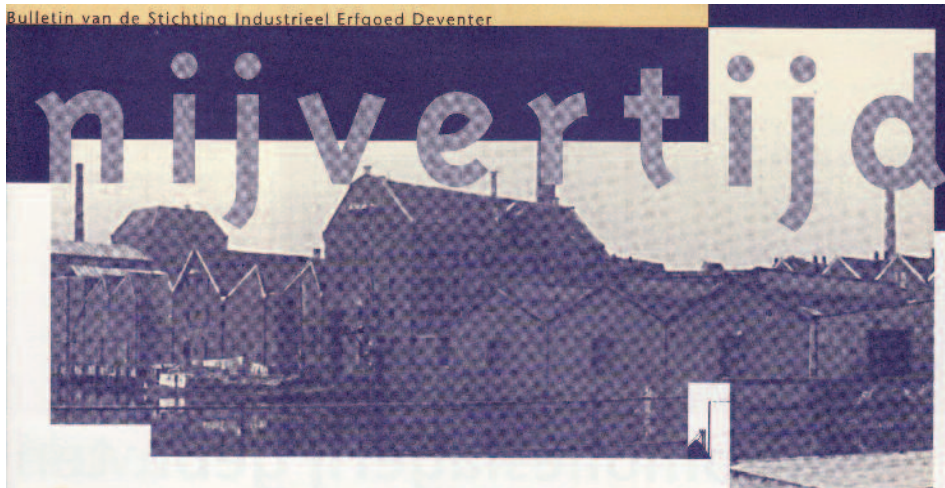
50

JAARGANG 27 | SEPT. 2023

De Stichting Industrieel Erfgoed Deventer is opgericht in 1995. Doel is het behoud van industrieel erfgoed in Deventer en omgeving. Ons werkgebied omvat Bathmen, Deventer, Diepenveen, Olst, Twello, Voorst en Wijhe. Gegevens vastleggen, historisch onderzoek doen en daarover publiceren zijn belangrijke onderdelen van ons werk. Wij organiseren excursies, bijeenkomsten en lezingen en geven advies over hergebruik van industrieel erfgoed. Natuurlijk zetten we ons in voor hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek. Voor meer informatie: bel (0570) 615838 of mail info@sied.nl. U kunt ook onze internetsite bezoeken: www.sied.nl

Panden aan de Bergpoortstraat

Het laatste nummer

Kop van de eerste Nijvertijd, de wand aan de Bergpoortstraat. 1997

Afscheid van Nijvertijd

Na ruim een kwart eeuw Nijvertijd gaat SIED op een andere manier verder met een weergave van informatie over de voormalige Deventer industrie. Zo'n twintig jaar geleden kwam naast het archiefonderzoek en fotografie, ook interview als wijze van onderzoek naar voren. Muren zeggen geen woord, oud-medewerkers hebben daarentegen vaak veel te vertellen en kunnen ook het gevoel dat erbij hoort overbrengen. Van het begin af aan heb ik me met veel genoeg beziggehouden met interviews. In deze laatste Nijvertijd wil ik daarom graag een 'droste-effect' in woorden maken, een kwart eeuw geschiedenis over de Deventer industrie-geschiedenis. Ik laat de gezamenlijke redactie aan het woord, naast degene die zich verantwoordelijk maakte en onmisbaar was voor de verspreiding van ons mooie bulletin.

Het nieuwsbulletin van april 1996

Uit Nijvertijd nr.92. Silo Kapelle, Pothoofd

De Nijvertijd redactie aan het woord

Interview met Ipe de Graaf, Sam de Visser, Janleo van de Laar en Pieter Ellens.

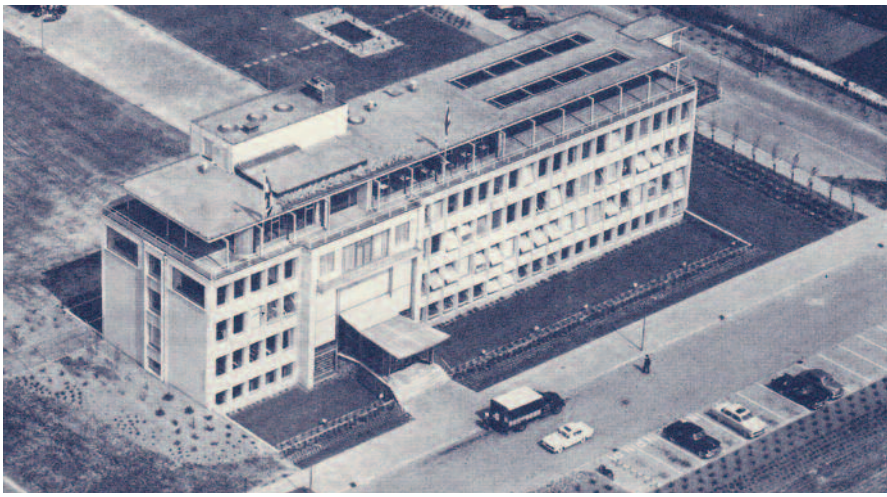
Nijvertijd, Van woordspeling tot begrip

In 1996, het "Jaar van het Industrieel Erfgoed", gaf SIED een bulletin uit met berichten. Doel was burgers en overheid te informeren over de industriële panden van onze stad die met afbraak werden bedreigd. Bij de samenstellers van het blad bestond onvrede over het gebrek aan beeldmateriaal. Dat moest toch beter kunnen volgens de toenmalige redactie. Ze hadden goed contact met Henk Nalis, de archivaris van het Stadsarchief, die altijd nog wel een enveloppe met foto's, of met een briefhoofd, had. "Dat hoort officieel anders, maar via Henk konden we dat meekrijgen en dezelfde dag weer terugbrengen naar het archief. En met Henk konden we het kopiëren ook goed regelen." aldus Pieter Ellens.

De eerste Nijvertijd

Het eerste nummer van Nijvertijd kwam uit in mei 1997. Nog niet, zoals later, gewijd aan één hoofdonderwerp, maar met verschillende rubrieken. De eerste redactie van het bulletin van de SIED bestond uit: SIED-secretaris Elly van Deursen, haar achterbuurman, vormgever Pieter Ellens, en de auteur: eerst Gé Kelderman,

later Bob Birza en vervolgens Ipe de Graaf. Verder was Janleo van de Laar bij de redactie betrokken. Hij was adviseur van het SIED-bestuur vanuit de gemeentelijke afdeling monumentenzorg. "Kort daarna", aldus Janleo, "kwam vanuit de gemeente de eis dat ik uit dit advieswerk voor de SIED zou stappen, maar dat heb ik nooit gedaan". In 2013 kwam Sam de Visser erbij. Hij was samen met Ipe in de beginfase van elk nummer actief bij de aanpak en het spuurwerk naar een onderwerp. De titel Nijvertijd is door Elly en Pieter bedacht. Janleo vond

Uit Nijvertijd nr. 19. Hoofdkantoor Thomassen & Drijver, Zutphenseweg (1958)

die naam, ondanks de associatieve waarde met “Nijverheid”, inhoudsloos. Toch werd de titel “Nijvertijd”, sinds mei 1997 het halfjaarlijks verschijnend bulletin over industriële geschiedenis in Deventer e.o.

De informele werkwijze

De samenwerking was steeds erg informeel. In het begin was er nog wel een kleine strijd over hoeveel woorden er in het bulletin mochten. Uiteindelijk kwam men uit op 1500 woorden, en dat is zo gebleven. Het bestuur vond dat het blad representatief moest zijn, en voor een groot publiek toegankelijk. Ook moest er voldoende ruimte zijn voor het beeld. Meer richtlijnen gaf het bestuur niet, de redactie heeft altijd de vrije hand gehad in de keuze voor een onderwerp. En die redactie zorgde ook voor een gedegen invulling hiervan. Pieter memoreert: “Ik weet nog wel dat er van buiten de SIED naar ons gekeken werd als een anarchistische bende ongeregeld. Ook toen er nieuwe mensen aantraden in het bestuur, wilden die meer structuur aanbrengen. Maar het liep gewoon altijd, die informele sfeer heeft echt ook voordelen! Op een gegeven moment werd kleurendruk goedkoper en is de Nijvertijd vanaf nr. 25 van twee steunkleuren naar full colour gegaan. Die beslissing was er bij de SIED in twee weken door. Bij een andere stichting waar ik voor werkte kostte dat een jaar vergaderen!”

Keuze van het onderwerp

In het begin lagen de onderwerpen voor de hand: de Raambuurt, Ovimex en Ten Hove. Dat hing waarschijnlijk ook samen met de actie in het jaar van het industrieel erfgoed (1996). Toen werden ook de panden in de Raambuurt opengesteld, er werden theatervoorstellingen gegeven. Pieter zegt: “We nodigden ook mensen van de gemeenteraad uit. Nou wat je toen hoorde: “die ouwe meuk, afbreken die handel”. Ja, en wij liepen daar van “Oh wat mooi.” “De onderwerpen dienden zichzelf aan. We kwamen kort bijeen bij Pieter, bespraken welke onderwerp we zouden nemen, wie dan wat ging doen en gingen aan de slag.” Zo werd ook gezocht naar beeldmateriaal. Vervolgens had Pieter nog een of twee keer contact met Ipe, Janleo las het na afloop door en vulde waar nodig aan en dat was het dan.

Beeldmateriaal

Met het vertrek van Henk Nalis uit het Stadsarchief werd het een stuk moeilijker om aan interessant beeldmateriaal te komen. Maar gelukkig was ook Theo de Kreek bij de SIED. Altijd meedenkend, altijd aan het speuren. Hij zat niet in

Uit Nijvertijd nr. 18

Uit Nijvertijd nr. 25. Modellenmagazijn Nering Bögel, Raamstraat

de redactie maar hij was er gewoon altijd. Hij zocht, maakte foto's en reproducties. Als een foto niet precies paste in de beschikbare ruimte van de bladspiegel, dan ging Theo erop af om weer een andere foto te maken die wél zou passen in het format.

Tekst

Voor de kwaliteit van het blad is het essentieel gebleken dat altijd vastgehouden is aan die 1500 woorden, omdat het beeld belangrijker was. Dan houd je ook die consistentie in je blad door alle nummers heen vast. “Ik kwam in mijn eerste onderzoek vaak al wat tegen,” zegt Ipe, “dat was zo'n beetje de basis. Tijdens het schrijven wisten Pieter en Theo altijd veel beelden boven water te krijgen en Pieter gaf dan aan waar het moest staan op de pagina. “Zo was er een stramien, Ipe's tekst en het beeldmateriaal dat hij tijdens de rit verzamelde, met gevonden aanvullingen om het onderwerp heen. Met de basis lay-out is dan min of meer duidelijk wat bruikbaar is. Vooral het boek ‘Deventer Industriestad’ uit 1907 was een rijke bron met veel onbekende foto's en ander beeldmateriaal.

Ipe zegt dat hij het liefst begon met lezen in een overzichtswerk van een landelijke bedrijfstak voor een algemeen beeld, waardoor je langzaam een structuur ontdekt. Hij probeerde altijd aan markante punten te komen, jaartallen bijvoorbeeld. Per onderwerp kan dat heel verschillend zijn. Dan ontstaat er een soort kantelpunt en kun je het per onderdeel invullen. Vervolgens moet het vertaald worden naar de Deventer situatie, aangevuld met beschrijvingen van producten en het bedrijfsproces. Het beeld moet altijd zoveel mogelijk passen bij de teksten, wel een puzzel soms omdat de foto's uit heel verschillende bronnen komen. Ipe zegt “eigenlijk streef je er toch naar dat het een soort naslagwerk wordt, zonder wetenschappelijke ambitie overigens.” En Janleo vult aan “Wat ook bijzonder is dat de Nijvertijd

1 Stoomolieslagerij Gebroeders Ten Hove

2 Drukkerij Ovimex 75 jaar

3 De Oude Schil

4 Deventer en zijn sigarenmakers

5 Ankersmit

11 De silo's van Wijers

12 Schaaap Bliksembeveiliging

13 Van karnende boerin tot zuivelreus

14 "Fabricatie van vleeschwaren"

15 Raambuurt, herrezen en ...behouden

21 DAIM: tubes, capsules en meer

22 150 jaar Overijsselsch kanaal

23 Passie voor metaal

24 Het spoor naar Deventer

25 Top 10 industriële panden

31 Janus Bauling

32 Bussink koek

33 Diepdruk in Deventer

34 Ons belang

35 DAVO haardenfabriek

41 Bergweide

42 Hartenaasje

43 Thomassen & Drijver

44 Telecommunicatie

45 NV H.J. Smit Pettenfabriek

6 Bergweide

7 Deventer drinkwater

8 Gasfabriek

9 Industriële geschiedenis Pothoofd

10 De steenfabrieken langs de IJssel

16 Hoe Deventer elektriciteit kreeg

17 Deventer, een industriële drukkerstad

18 Auping

19 Industriële wederopbouwarchitectuur

20 Industrie inspireert!

26 150 Jaar keramiek in Deventer

27 Sporen naar bedrijven

28 Houtzagen aan de IJssel

29 Haven toegankelijker door nieuwe sluis

30 Drie generaties arch. Van Harte(n)

36 Noury & van der Lande

37 Ten Zijthoff

38 Fortuin

39 Neft

40 Senzora

46 Farmacie aan de IJssel

47 Deventer wasserijen

48 Graanhandel Kapelle

49 Muurreclames in Deventer

50 Afscheid van Nijvertijd

Ipe de Graaf, Pieter Ellens, Janleo van de Laar en Sam de Visser.

geciteerd wordt in 'De geschiedenis van Deventer' van Henk Slechte, als ware het wetenschappelijk, terwijl de Nijvertijd nooit de pretentie had om alles tot de bodem uit te zoeken en af te wegen". Vanaf de laatste 10 nummers werden de onderwerpen schaars, en was het schrapen om voldoende informatie en beeld bij elkaar te krijgen. Eén nummer is zelfs helemaal uitbesteed. Dat ging over de luchtvaart, over Janus Bauling, een interessante ondernemer. Het werd geschreven door Neelco Osinga, de secretaris van Oud Deventer.

De favoriete Nijvertijd

De indruk die ik als interviewer overhoud aan het gesprek met deze bevlogen redactieleden, is dat zij met grote toewijding in kameradschap tot mooie producten kwamen. Maar welk nummer vinden zij het meest bijzondere?

Ovimes vestiging in de Hallenstraat

Pieter heeft een duidelijke voorkeur voor het nummer over Ovimes, nummer 2, "Vanwege mijn link met drukkerijen, omdat ik in de Raamstraat naast Ovimes gewoond heb en ook omdat het een van de eerste nummers was. Ik vond het spannend, deed mijn best om er hoe dan ook een mooi nummer van te maken. Ik wilde gewoon steeds eventjes naar het archief om er beelden vandaan te halen. En voor je het weet ben je dan 2-3 uur bezig. Tja, het herinnert me wel aan die spannende tijden van het begin".

Janleo's favoriet is nummer 22, over het Overijssels kanaal. Dat vindt hij zo leuk omdat het ook met de vesting te maken heeft. Je komt er al speurend achter dat

het kanaal eerst langs de Snipperlingsdijk liep en op de gracht uitkwam, waar nu Monuta zit. Er is een brug gemaakt in de Mr de Boerlaan en het kanaal is verlegd.

Overijssels kanaal ca 1920

Sam spreekt over de Nijvertijd van de muurreclames nr. 49. Vooral de reclame van Sam Noach, dat was een heel speciaal project, dat breidde zich steeds verder uit. Daar kwam zelfs zoveel bijzondere informatie uit naar voren dat Sam er een boek van heeft gemaakt: de Man van Deventer.

Muurreclame, Nieuwstraat

Ipe tenslotte vindt nummer 30, over de drie generaties Van Harte, één van de aardigste. Er komt een staalkaart van verschillende soorten gebouwen voorbij die vrijwel alle direct of indirect met de Deventer industrie te maken hebben.

De betonnen graansilo (Zwarte Silo) voor de Firma A.J. Lammers uit 1923 is een ontwerp van Maarten van Harte (zonder n). Jarenlang, van 2002 tot 2012, het onderkomen van de SIED

En zo eindigt een bijzondere periode van een samenwerking van deze redactie die kenmerkend is voor de SIED door de jaren heen, die binnen alle werkgroepen terug te vinden is.

Gerda de Jong en haar postduiven; het bezorgen van de Nijvertijd

“Toevallig ben ik vaak aan het fietsen en maak een keer per week een fietstocht van zo'n km of 60 en dat komt bij de bezorging van Nijvertijd heel erg goed van pas”, vertelt Gerda me aan het begin van het gesprek.

“In 1997 ben ik als donateur ook vrijwilliger geworden, ik pakte op wat er te doen was, maar ik voelde me niet zo happy met dat iedere keer weer vergaderen. Dan zorg ik dat ik gauw weg ben. Gelukkig diende zich een klusje voor mij aan, de bezorging van Nijvertijden. Omdat de Nijvertijd op prachtig zwaar papier wordt gedrukt moet er dubbele porto op de enveloppe. Dat waren heel veel postzegels, rondbrengen bespaart kosten, dus pakte ik een stapel en begon in mijn omgeving zelf te bezorgen. Al snel liep het uit de hand en bezorgde ik, op de Worp en een stukje centrum na, alles.”

“Ik blijf het leuk werk vinden, ook na zoveel jaar nog steeds. Als onze secretaris belt om de Nijvertijden te brengen, zorg ik al dat de enveloppes klaarliggen. Ik begin er zo snel mogelijk aan, muziekje op, stickers plakken en in de enveloppes stoppen.”

De vrijwilligers die haar helpen noemt Gerda haar postduiven.

“Het begon vele jaren terug, in een nogal lange winter, met sneeuwresten. Dat durfde ik niet aan, dus vroeg ik hulp. Zo'n 7 stapeltjes kan ik kwijt aan mijn Postduiven.

Op woensdagmorgen breng ik de stapeltjes naar de SIED. Zelf stap ik op de fiets voor het centrum, Pothoofd, Raambuurt, Worp, Epse, Gorsse, Eefde, Olst, Twello en

Voorst. Zo'n 60 km. fietsen.

De routes ken ik inmiddels uit mijn hoofd, ik rijd nooit verkeerd. Telkens ook nog verrassingen onderweg op de route. Soms sta ik bij een brievenbus, GEEN Nijvertijd. Hebben ze opgezegd of zo.

Het industrieterrein doe ik in het weekend, door de week is het te gevaarlijk met die grote vrachtauto's.

Als een Postduif met vakantie is, pak ik die wijk gewoon zelf. Er is altijd iets te ontdekken onderweg, nieuwe bedrijven, heringerichte tuinen, een verbouwde boerderij. Ik geniet telkens weer.”

“Soms gebeurt er iets waar je niet op rekt, twee jaar geleden moesten er plots nieuwjaarskaarten bij de Nijvertijd ingestopt worden, Bijna een hele nacht heb ik doorgepak, maar de post was op tijd in het 'clubhuis'. Dat gaf een enorme voldoening. Hulp vragen? Ja ja dat was mijn eer te na.”

De Nijvertijd is altijd een mooi en interessant blad, maar mijn favoriete nummer is Nummer 4, Deventer en zijn sigarenmakers. Destijds heb ik, samen met

Heleen de weduwe van de heer Maas, voormalig directeur van de Horma geïnterviewd. De fabriek, gebouwd in 1906 naar het ontwerp van architect Knuttel, is nog te zien, aan de Jac. Reviusstraat/ St. Jurrienstraat.

In het kader van deze Nijvertijd was er in de Hereeniging een 'pafavond'. Hier werd door heren van het sigarenrokersgenootschap Schuim & Asch een rookgordijn aangelegd, onder aanvoering van Ton Zwartkruis en Jan Kruse.

“Helaas, na dit 50e nummer is mijn klusje beëindigd! Het was een feestje om dit voor de SIED te mogen doen.”

Theo's talent

“Techniek in bedrijven is altijd al een aansprekend onderwerp voor mij geweest, dat kon ik vinden in de SIED. Met de fotografie wilde ik zo een bijdrage leveren aan de weergave van geschiedenis. Mijn favoriete foto voor de Nijvertijd is de panoramafoto van de Diepdruk.”

Foto René Rook

Dit laatste nummer kwam tot stand dankzij de medewerking van de werkgroep Communicatie van de SIED. Vormgeving Pieter Ellens.

De Nijvertijd als halfjaarlijks verschijnend bulletin van de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer stopt, maar wij blijven u natuurlijk op andere manieren op de hoogte houden van onze activiteiten. Op www.sied.nl vindt u nieuws van onze stichting, publicaties, de werkgroepen, de bedrijven database etc. Ook kunt u zich hier opgeven als donateur. www.sied.nl/donateur.

Voor donaties gelden de volgende bedragen:
€ 20 (of meer) voor particulieren
€ 25 (of meer) voor organisaties
€ 50 (of meer) voor bedrijven
€ 250 (of meer) voor 'Vrienden'

ISBN 1388-2759

De SIED heeft een bijzondere relatie met een aantal donateurs, die we **Vriend van de SIED** noemen. Voor de Vrienden gelden extra faciliteiten, o.a. het logo prominent op de website en vermeld.

De Vrienden van de SIED zijn:

Auping
Batenburg Techniek
De Zwarte Silo
Houdbaar
JVZ Ingenieursburo
Le Clercq Planontwikkeling
Maas Kristinsson Architecten
NV Bergkwartier
Peree Bouwadvies bv
PHB Deventer
Salland Storage
Schaap Bliksembeveiliging en Ontstoringstechniek
Smederij van Woerkom
Wolters Vastgoedonderhoud
Ten Hag Groep
Trivium Packaging
Witteveen + Bos